

MIG SEGLE DE FOLKLORE A OSONA

XAVIER ROVIRÓ I ALEMANY

Després d'un repàs als antecedents es constata com abans de la Guerra Civil l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya aplegà un nombre considerable d'investigadors osonencs. El període de la desfeta dels anys quaranta marca un davallament greu en els estudis de la cultura popular. El reviscolament dels anys cinquanta és marcat a Osona per la figura de Miquel Bosch i Jover. No és però fins als anys vuitanta que la represa en el camp del folklore és definitiva.

Following a review of the earlier work, evidence is presented showing that prior to the Civil War the work of compiling the Cançoner Popular, the Popular Songbook of Catalunya, involved a considerable number of investigators from Osona. The debacle of the '40s brought about a collapse in the studies of popular culture. The revival in Osona in the '50s owed much to the work of Miquel Bosch i Jover. However, it was not until the '80s that folklore research was begun again in earnest.

Retocs d'aram al capvespre.

Introducció, a manera de conclusió

La paraula *folklore* ha designat històricament almenys dos grans sectors d'interessos especulatiu: en una concepció restrictiva, el folklore comprèn només l'art verbal, anomenat també, tradicionalment, literatura popular; en una concepció més àmplia, el folklore estudia a més a més altres produccions culturals, en una gamma que va des dels elements immaterials (com els costums i les creences) fins a les arts dites «populars» que poden arribar a incloure fins i tot l'arquitectura.

En general, doncs, quan ens referirem a cultura popular serà sempre com a sinònim de folklore, i agafarem el concepte ampli, que engloba un bon grapat de manifestacions culturals i socials. I sovint es produeix la paradoxa que aquest vessant popular és només conegut per una minoria. Suposo que estem d'acord que la cultura va estretament lligada, ens agradi o no, amb la ideologia i, per tant, durant molts anys de la nostra història recent, amb la política. Si la cultura té aquest lligam trobarem encara més indiscutible la interdependència que es manté

entre ideologia i cultura popular, que per la seva pròpia essència és més sensible als canvis i influències socials, ja que és la part més viva de la cultura. Tot això fa que els folkloristes, les publicacions i els estudis sobre folklore a Catalunya, durant bona part del segle passat, tinguin unes etapes molt marcades per la guerra del 1936 i la posterior desfeta social i cultural.

A Osona, igual que a la resta de Catalunya, trobem en uns anys, els últims del segle XIX i els primers del XX, els «antecedents», molt rics gràcies a la inèrcia que engegà la Renaixença. Dels «antecedents» podem anomenar grans folkloristes com Jacint Verdaguer, Mn. Sala, Mn. Puntí, J. Pecanins i J. M. Vilarmau. Un cop superada la Guerra vingueren uns anys, els quaranta, d'una marcada davallada cultural, i no és fins a la dècada dels cinquanta que hi ha un reviscolament i, llavors, sobresurt com a folklorista, gairebé únic, Miquel Bosch i Jover. Els anys posteriors passen amb més pena que glòria pel que fa a treballs d'investigació folklòrica, i no és fins el 1980 que surt el Grup de Recerca Folklòrica d'Osona, el GRFO (Jaume Ayats, Ignasi Roviró i Xavier Roviró), en el mateix moment que comença una nova etapa d'interès pels temes de la cultura popular.

Antecedents

El folklore ja era notícia a Barcelona el 1882, Milà i Fontanals aquell mateix any es referia al folklore com una moda passatgera. Tres anys després, però, ell mateix va ser el que impulsà la creació de la societat El Folk-Lore Català dins l'Associació d'Excursions Catalana. Des de llavors els estudis i treballs de temes folklòrics a Catalunya van tenir gairebé sempre una relació molt estreta amb el món excursionista: molts dels folkloristes catalans han format part d'una o altra entitat excursionista. Per exemple: el 1904 es va constituir la Secció de Folklore del Centre Excursionista de Catalunya presidida per R. Serra i Pagès.

Els antecedents folklòrics de principis del segle XX eren molt rics a la comarca, només cal recordar Verdaguer com a gran recol·lector de cançons, llegendes, costums, dites. La seva poesia i la seva prosa són plenes de referències al món tradicional. El té com a objecte d'estudi i com a eina d'inspiració artística. Sovint, amb el propòsit de tornar al poble allò que prové del poble. Verdaguer va aplegar moltes cançons populars. No el movia la curiositat erudita, d'intel·lectual renai-xentista. Li agradava cantar i dominava un bon repertori de cançons de la terra. L'havia començat a aprendre de manera natural a casa, als carrers del poble, a Can Tona..., cosa que el feia pertànyer tant al col·lectiu dels folkloristes com al dels subjectes folklòrics o portadors espontanis de la saviesa popular. S'estimava les corrandes, els goigs, les nades, els romanços, etc. Humilment i críticament recorda que pertany als dos mons, a la societat rural que l'ha vist néixer i a la societat culta que estudia el cançoner i l'aprofita per bastir una literatura nova. S'ha calculat que Verdaguer va arribar a aplegar unes 250 peces de cançoner. Sovint recull diverses manifestacions o «versions» d'una mateixa cançó. La cura que té amb aquests materials és extraordinària. Segurament que per l'exemple que li és la llengua oral, no retoca mai els textos que li dicten els seus informadors. Ell està convençut que el pas de boca a boca no degrada la cançó, sinó que aquesta es fa a mesura que es canta. És justament l'ús de la cançó el que l'enriqueix i la fa viure.

La col·lecció de Verdaguer va ser coneguda i en part aprofitada pels mestres de la Renaixença Marià Aguiló i Manuel Milà. Hi ha constància que Aguiló l'acompanyà en alguna exploració per Folgueroles, i que escoltaren plegats «Els segadors» de llavis de Josepa Santaló, mare del jove Cinto.

Milà també va comptar, a més a més de Verdaguer, amb altres folkloristes recol·lectors d'Osona, que col·laboraren en el seu *Romanzerillo*, com Giró i Tortadès.

Josep Giró i Torà, nat a Vic el 1813, era doctor en farmàcia, professor d'història del Seminari de Vic, reconegut arqueòleg i venerable home públic de la ciutat. Giró va fer arribar a Milà més d'una trentena de cançons populars recollides a Vic.

Josep Tortadès era un acabat propietari de les Guilleries. Féu una recollida de tretze cançons populars de la contrada i les envià a Milà.

Durant els primers anys del segle hi havia un gran interès per la cultura arrelada a la terra, per conèixer el tresor que es perdia i s'havia de recuperar abans no desaparegués.

El 1915, el Dr. Tomàs Carreras i Artau va fundar dins la Universitat de Barcelona l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya (AEFC). L'AEFC va ser l'hereu de les feines folklòriques iniciades per Milà i Fontanals al segle XIX. L'Arxiu va aportar al país i a la ciència etnogràfica una renovació i transformació importants, publicant el 1922 un manual per a la recerca que representà una innovació a tot l'Estat. Les últimes referències que es tenen del treball que féu l'AEFC van fins als anys trenta. Va recollir un gran nombre de materials (informacions etnogràfiques sobre pesca, economia rural, tractes jurídics sobre bestiar, cicle de la vida, medicina popular, àpats, territori...), la majoria dels quals van desaparèixer durant la guerra del 1936. La repercussió social que representà l'entitat fou molt important, el gran nombre de persones, de molts i variats oficis de tota la societat catalana, que col·laboraren en l'empresa de l'AEFC així ens ho demostra. De col·laboradors de la comarca d'Osona a l'Arxiu n'hi hagueren molts, són de destacar, per sobre de tots, les constants fitxes que Eduard Junyent i Frederic Martí enviaren a l'empresa.

Mn. Junyent va fer arribar molt material folklòric a l'AEFC entre els anys 1920 i 1922. Les informacions les va recollir a diversos pobles de la comarca: Vic, Folgueroles, Seva, Sant Bartomeu del Grau, Vilanova de Sau, Santa Maria de Corcó i també a Matamala. La quantitat de material és força considerable: 250 refranys i dites, 62 cançons (8 amb música), 126 corrandes, 10 fitxes d'embarbussaments, 5 oracions i 85 comparances (del tipus: «Més gandul que el jaure» o «Més vell que anar a peu»). En la recerca de cançons va tenir com a col·laboradors Mn. Antoni Malats i Lluís Genís.

Frederic Martí i Albanell va portar un treball continuat de recerca per l'AEFC des de 1917 fins a 1925. De la comarca d'Osona va enviar informació de diferents pobles: Santa Maria de Corcó, Taradell, Sant Feliu i Sant Pere de Torelló, Sant Julià de Vilatorrada i Santa Maria de Besora. A més a més de pobles d'Osona també va enviar material d'altres poblacions de Catalunya: Olot, Llaers, Ripoll... La quantitat de material que recollí de la nostra comarca és força important: una tren-

tena de cançons, 89 corrandes, 24 cantarelles, 1 ball, 8 llegendes, 12 motius, 26 comparances, 4 jocs, diverses narracions, explicacions de la festa de Sant Mohí de Besora i de l'aplec de la Cau de Llaers, 20 rondalles i 52 fitxes diverses (costums, remeis, oracions, etimologies, dites).

La llista de col·laboradors de la comarca a l'AEFC la podríem ampliar amb molts d'altres noms: Josep Pratdesava,¹ Fortià Solà,² Mn. Joan Canudas,³ J. Roure,⁴ Ferriol Codina,⁵ Josep Valls,⁶ Isidre Castells,⁷ Mn. Conrad Aixelà,⁸ Josep Molins,⁹ Josep Muntanyà,¹⁰ Antoni Ariet i Domingo,¹¹ Antoni Ariet i Serra.¹²

El món intel·lectual de l'època, fora de la universitat, va fer grans campanyes de recerca del folklore, molt especialment del que anomenaven la poesia popular. Les «missions de recerca» s'estengueren arreu de Catalunya per tal d'aconseguir col·leccionar plecs de material folklòric el més amplis possibles. És de destacar el gran treball aglutinador que suposà l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, encomanada per Rafael Patxot de l'Orfeó Català, entre els anys 1921 i 1938. Vic i la comarca d'Osona no es quedaren enrere i sorgiren una gran quantitat de persones que es transformaren en folkloristes col·laborant estretament amb l'Obra. Pel que fa a Osona són diverses les persones que hi participaren ferventment: Mn. Joan Sala, Mn. Joan Puntí, Joaquim Pecanins, Antoni Gallardo i Roser Matheu, Mn. Lluís Romeu, Mn. Antoni Griera i Josep Maria Vilarmau.

Mn. Joan Sala i Salarich, nascut a Viladrau el 1882, fou un dels més importants recol·lectors de cançons populars de tot Catalunya. Foren milers les peces que va anar enviant periòdicament a l'oficina de l'Obra. L'últim plec de cançons, recollides entre el 1933 i el 1936 especialment al sector de la Vola, d'on era rector, les havia d'enviar el 1936 però no ho pogué fer ja que fou assassinat a principis de

1. Josep Pratdesava de Vic va enviar el 1918 la «Llegenda de Santa Adresse» com a resposta al Qüestionari XI de l'AEFC, «Mite i llegenda a Catalunya». El responsable del qüestionari era Pere Bohigues.

2. Fortià Solà va enviar des de la plana de Vic i des d'Alió, els anys 1917 i 1918, 9 refranys i dites i 4 comparances, com a resposta al Qüestionari I de l'AEFC, «Corpus Paremiològic català», sota la direcció de Sebastià Farnés.

3. Mn. Joan Canudas va respondre a diversos qüestionaris de l'AEFC de poblacions ben diverses de Catalunya. De la comarca va enviar: costums, dites, comparances, motius i narracions de Vic i del Lluçanès.

4. J. Roure i Torrents, des de Viladrau, va enviar el 1919 «La llegenda del castell del Boc», com a resposta al Qüestionari XI de l'AEFC.

5. Ferriol Codina de Vilanova de Sau va enviar 25 cançons amb lletra com a resposta al Qüestionari V, «La cançó popular catalana», sota la direcció de Robert Gerhard.

6. Josep Valls va enviar el 1917 la descripció d'algunes festes de Prats de Lluçanès, com a resposta del Qüestionari X, «Les festes de l'any i la litúrgia popular», dirigit per Mn. Antoni Griera.

7. Isidre Castells de Prats de Lluçanès va enviar 2 rondalles i 3 oracions entre 1918 i 1919.

8. Mn. Conrad Aixelà va enviar alguns motius i comparances de Vic a l'AEFC, el 1918. Responent al Qüestionari VI, dirigit per Tomàs Carreras i Artau.

9. Josep Molins de Vic va enviar divers material sobre costums i tractes referents al bestiar, responent al Qüestionari IV.

10. Josep Muntanyà va respondre a diversos qüestionaris, entre ells va enviar refranys i proverbis de Vic.

11. A. Ariet i Domingo, els anys 1918 i 1919, va enviar des de Viladrau una resposta al Qüestionari IV sobre costums i tractes referents al bestiar, i 15 motius responent el Qüestionari VI.

12. A. Ariet i Serra, entre els anys 1916 i 1924, va enviar respostes des de Viladrau responent als Qüestionaris I, II i VII. Va recollir 34 refranys, 194 comparances i informacions sobre el temps.

Festa de Sant Eloi. Contrapàs. Prats de Lluçanès, anys vint. (J. M. Vilarnau)

setembre. Era una col·lecció de 427 peces, amb transcripció de lletra i música, que ara es troben a l'Arxiu Sala del Centre de Promoció de la Cultura Tradicional i Popular Catalana (CPCTPC).

Mn. Joan Puntí i Cullell, nat i mort a Manlleu (1886-1962), en va ser el secretari fins al 1936, i escriví un dietari molt detallat de l'Obra. En el llibre *Ideari cançonístic Aguiló*, escrit per Mn. Puntí, ens explica també la gran satisfacció que representà per a l'Obra la rebuda de tot el material que va recollir Marià Aguiló durant cinquanta anys de recerca folklòrica.

Joaquim Pecanins, nascut a Prats de Lluçanès el 1883, va aportar a l'Obra algun aplec de cançons recollides al Lluçanès; el mateix Pecanins també col·laborà en alguna altra publicació amb reculls folklòrics, molt especialment dins el *Bulletí* del Centre Excursionista del Bages de Manresa, en el qual publicà un bon plec de cançons i danses del Lluçanès.

El matrimoni de Barcelona format per Antoni Gallardo, compositor i arqueòleg, i Roser Matheu, escriptora, van aportar a l'OCPC força material, cançons i fotografies, recollides a Sant Julià de Vilatorrada.

Mn. Lluís Romeu i Corominas, músic (algunes de les seves composicions són molt conegudes al Principat), va néixer i morir a Vic (1874-1937); envià a l'oficina de l'OCPC algun recull de cançons populars de Vic així com algun treball musical que li encomanaren.

Mn. Anton Griera, filòleg de l'Institut d'Estudis Catalans, va néixer a Sant Bartomeu del Grau el 1887. Fou un col·laborador de l'OCPC i un personatge important de l'època, però d'esperit polèmic; entre altres publicacions seves sobresurt el diccionari *Tresor de la llengua* (cf. bibliografia).

Josep Maria Vilarmau i Cabanes és de destacar per la seva capacitat de treball i la seva vasta cultura musical. El jove poeta de Merlès col·laborà amb el projecte de l'OCPC i paral·lelament portà un treball intens de recollida de material folklòric a tot el Lluçanès. La mort prematura de Vilarmau l'any 1947 va tallar una carrera poètica i folklòrica important. Al número 142 de la revista *Ausa*, de l'any 1999, vaig escriure l'article «Vilarmau, folklorista i poeta dels Romeus de l'Esbart de Vic» (cf. bibliografia), en el qual ressaltava la faceta folklorista de Vilarmau.

Durant el primer quart de segle hi hagueren altres nuclis culturals a la comarca que s'interessaren pel folklore, dels quals és de destacar tot el món que es movia al voltant dels centres excursionistes, molt especialment els socis i amics del Centre Excursionista de Vic. El CEV va publicar periòdicament cançons i notes folklòriques al seu butlletí, les dono per ordre de publicació: «La serra velles (costum de Seva)»; «Corrandes recollides a Folgueroles per Mn. Cinto»; «La serpente de Manlleu»; «L'origen d'alguns crits»; «Les velles de març»; «El camp de mill» (cançó); «El gos d'en Comerma» (cançó); «L'A Déu m'encoman de la nit»; «El gaig»; «Goig al benaventurat St. Just. Patró de Vic»; «Oracions»; «El rector de la Vola»; «La cançó d'en Bac de Roda»; «El ballet de Déu»; «Pedres de llamp»; «Relch, qui és? Cantim passa, amen»; «La nina i el moliner» (cançó); «Fetilleries»; «En Serrallonga» (cançó); «L'hereu Perelló» (cançó); «El Gabatxot» (cançó); «Els Miquelets» (cançó); «Oracions i fetilleries»; «En Becaina» (cançó); «En Serraller» (cançó); «Oracions... Cacerola i Cançó de la Filosa» (cançó); «Oracions»; «Fragment d'un oratori nadalenc» (cançó); «Lo fill de Montagut» (cançó); «Cançó de la filosa»; «Decret de prohibició de cantar caramelles...»; «Els badells d'en Serra»; «Classificació del tresor cançonístic...»; «La nit de Sant Joan» (cançó); «Sentències morals»; «La cinta daurada» (cançó); «L'hereu de la força» (cançó); «En Coma traïdor»; «Noms geogràfics»; «Locucions» (6 articles). Alguns dels articles apareguts al butlletí del CEV estan signats només amb inicials, molts d'altres però els signen diverses personalitats de Vic i comarca. Mossèn Jaume Vilaró i Griera des del Brull signa quatre articles, un el signa mossèn Anton Griera, un el senyor Joaquim Vilaplana i un altre el senyor Magí Bassas i Callís. D'entre tots sobresurt mossèn Joan Sala i Salarich que va escriure disset articles al butlletí.

Mossèn Segimon Cunill va escriure diversos articles que fan referència a temes de cultura popular en revistes i llibres seus («Les quaranta hores de la catedral»; «Noves cobles de Nadal»; «Elixir de llarga vida»; «Recepta perquè el vi no es

torni agre»; «Explicació de la processó de les 14 parròquies i dels armats»), i també al butlletí del CEV («Prohibició de fer passions, caramelles i portar armes a l'església»; «Sentències morals»).

Mossèn Josep Gudiol i Cunill, conservador que fou del Museu Episcopal de Vic, va escriure alguns articles amb voluntat històrica però amb una referència clara a la cultura popular. Ho féu en diverses publicacions («El rector de la Bola»; «Pedres de llamp»; «Oracions i fetilleries»; «Fetilleries»; «Nota folklòrica»; «El gremi de barreters de Vic»; «Acta de la cerimònia d'armar un cavaller»; «El culte a Sant Albert de Sicília»; «Una capa estripada pels mals esperits»; «Bruixes»).

La desfeta dels anys quaranta

Després de la Guerra va quedar el país culturalment molt malmès i tot el bullici nascut de l'empenta que encara pervivia de la Renaixença va quedar tallat de cop i volta. Però amb tot i això trobem que la gent de cultura que va sobreviure a la desfeta de la Guerra (com ara J. M. Vilarmau, Mn. Griera, Pecanins, a la comarca d'Osona; Amades, Capmany, Violant, Romeu i Figueres, Golmés, a la resta del país) van refer la seva vida cultural dins el món del folklore amb més o menys sort. Durant els primers anys de la postguerra es publicaren molt pocs estudis folklòrics; s'acabà de publicar un treball sobre la dansa a Catalunya de l'Aureli Capmany, diversos treballs etnològics sobre el Pirineu de Violant i Simorra, i especialment una tesi sobre el Comte Arnau del professor Romeu i Figueres.

Podem afegir al carro de folkloristes una bona colla d'historiadors que tractaren el tema de l'imaginari popular, amb més o menys seriositat, dins els seus treballs d'històries locals. D'entre tots sobresurt el doctor Mn. Fortià Solà, de Torelló, amb una important obra històrica i literària amb aportacions folklòriques interessants (cf. bibliografia). Els temes folklòrics que surten en el llibre que va escriure Fortià Solà sobre el poble d'Aiguafreda són un paradigma dels temes que els historiadors fan sortir en els seus treballs sobre història local. Fortià Solà, en el llibre d'Aiguafreda, a més a més dels que podem considerar estrictament històrics, tracta els següents temes relacionats amb la cultura popular: dedica tot un capítol al Sant Crist d'Aiguafreda amb l'explicació de la tradició, dels comentaris que es fan sobre la imatge, els favors rebuts, la devoció i la festa del Sant Crist; en un apartat del capítol V explica l'aplec d'Aiguafreda; en el capítol dedicat a les capelles del terme explica de cada una la festa o l'aplec que s'hi celebra i la llegenda, si n'hi ha; en un altre capítol hi afegeix l'apartat «Notes folklòriques» en el qual explica records familiars, el Ball de les Cols (ball d'Aiguafreda) i les caramelles.

El reviscolament dels anys cinquanta

Al començament dels anys cinquanta es produeix una època de reviscolament. S'han superat els anys de més penúria econòmica i social, però encara són poques les persones que treballen, o poden fer-ho, en el món de la cultura catalana i, encara menys, en el folklore. Tot i això, és una època en què la publicació de materials folklòrics d'importància és força nombrosa si es compara amb l'etapa anterior i encara més si es compara amb la posterior. Amades publica el seu

immens *Costumari Català* (5 volums), i del mateix Amades, entre moltes altres publicacions, surten els primers volums del *Folklore de Catalunya*. Capmany treu el seu *Calendari de llegendes i costums*; Golmés publica *Mallorca, Menorca, Ibiza. Folklore, danzas, costumbres y canciones*; J. M. Casacuberta publica la *Biblioteca Folklorica Barcino*; Violant i Simorra edita un estudi sobre l'etnografia de Reus; M. Castelló d'Alacant publica un treball bibliogràfic sobre els focs de Sant Joan del seu poble; A. Salva, també d'Alacant, realitza un treball de recerca sobre les festes de moros i cristians.

A Osona són ben poques les publicacions que durant els anys cinquanta surten al carrer i encara no són estrictament estudis o recerques folklòrics: en els llibres d'A. Cardós, A. Collell i Pla Cargol el folklore és un tema secundari. El llibre *Guilleries* d'A. Cardós és un exhaustiu treball de recorreguts excursionistes per les Guilleries i una descripció dels accessos que hi menen. Enmig de les explicacions comenta llegendes i tradicions de la comarca que vénen a tomb. Quan parla de Vilalleons diu: «Una leyenda afirma que en el término de Vilalleons hubo en otro tiempo leones y que cinco de estos animales, escarbando la tierra, pusieron al descubierto la imagen que se venera en el santuario.» Quan parla de l'ermita de Sant Miquel dels Barretons¹³ diu: «Según la tradición, el enfermo que cubierto con uno de dichos sombreros rezaba a San Miguel, patrón de la ermita, recobraba la salud.» I així també explica llegendes d'altres indrets: Casserres, el Coll, la Salut, el Far... El llibre de Pla Cargol és un extens treball (467 pàgines) sobre cultura popular de les comarques de Girona; mentre que el llibre d'Albert Collell és un treball excel·lent sobre la llegenda de sant Julià l'Hospitaler.¹⁴

També es publicà un petit llibret el 1950 de F. Pujol sobre els gegants de Manlleu (cf. bibliografia).

En diverses revistes de la comarca, especialment les de festa major, s'inseriren articles relacionats amb el folklore. De totes és de destacar la del poble de Roda de Ter, d'una gran qualitat d'impressió, on s'han anat publicant, fins avui en dia, articles sobre cultura popular: «Flors i cançons de Pasqua», 1947; «La llegenda del Gorg Negre», 1957.

En altres revistes, com la del Mercat del Ram de Vic, també s'hi poden llegir interessants articles folklòrics, com per exemple: «Serrallonga y su fama perdurable», 1956; «Les esquelles de Sant Pere de Torelló», 1959.¹⁵

Però de tots els escriptors de la comarca dels anys cinquanta, l'únic que podem considerar com a folklorista és Miquel Bosch i Jover (cf. bibliografia). Bosch i Jover, gran amic de J. M. Vilarmau, va ser un membre destacat del Patronat d'Estudis Osonencs, responsable de la secció de folklore, un bon poeta i una persona compromesa en el món cultural. En l'article encara inèdit d'Ignasi Roviró

13. Sant Miquel dels Barretons es troba a sobre mateix del santuari de Sant Segimon del Montseny.

14. Ramon Genís i Bayés va escriure un interessant article al número 13 d'*Ausa* (p. 115 i 116) sobre sant Julià l'Hospitaler, patró dels pellaires de Vic.

15. D'articles a les revistes de festa major n'hi ha molts i de molt variats. No els esmento tots, ja que m'és molt difícil destriar quins són estrictament de cultura popular i quins no. Tampoc no esmento els autors ja que la majoria de vegades només hi consta pseudònim o les inicials.

Esquellots. Prats de Lluçanès, anys vint. (J. M. Vilarnau)

«Miquel Bosch i Jover i el Patronat d'Estudis Osonencs», podem llegir: «Bosch va ser un dels membres més destacats de la primera junta. Des del primer moment es va fer càrrec de la secció de folklore. A més dels estudis propis de la secció, publicà a la revista *Ausa* 12 articles de folklore, la poesia "Mercat del dissabte" (1952), un article sobre la col·lecció de prehistòria americana de Manel Bosch (1954), un altre article titulat "Sacerdoci: Ministeri de Déu i de poesia" (1954) i un tercer en record d'Antoni Vilarrúbia i Garet, un dels germans naturalistes de Torrellebreta (1957).» Els articles sobre folklore que va escriure a *Ausa* són: «Verdaguer Folklorista» (1952), «Folklore nadalenc» (1952), «Aspectes documentals del folklore» (1953), «El cant dels ocells» (1953), «El folklore i la prehistòria: llegendes orientadores» (1953), «Els pessebres vigatans de Mn. Jacint Costa» (1953), «Arxiu folklòric» (1954), un segon article «Arxiu folklòric» (1954), «Folklore de la vall de Tost (Urgellet)» (1955), «Folklore i etologia de la Vall de Tost» (1956), «Folklore i filologia» (1958), i un article de mossèn Cinto «Petita antologia folklòrica verdagueriana».

L'època fosca dels seixanta

Als Països Catalans l'etapa de foscor s'allargà des de la mort dels folkloristes de més renom com Ramon Violant (Violant fou l'ànima i director del Museo de Industrias y Artes Populares de Barcelona, que quedà en un estat lamentable després de la mort de Violant el 1956) i Joan Amades (folklorista amb una gran capacitat de treball i amb una producció ingent de publicacions, va morir el 1959), fins als anys vuitanta, que començà el ressorgiment dels estudis folklòrics. No vol dir que durant l'etapa de foscor no hi hagués alguna publicació i algun treball etnològic, però sempre foren obres menors. Semblava que s'hagués apagat la flama del foc del folklore i sols quedés un minso caliu. Durant els anys seixanta es publica algun, poc, material de tema folklòric d'Amades i de Capmany, i comença a sortir al carrer un ampli recull de cançons populars de Mallorca, recopilades i ordenades per Rafael Guinard.

S'edita un disc de Joan Manel Serrat amb cançons tradicionals catalanes que alegra un xic el panorama ensopit del folklore català.

Ramon Vinyeta, de Torelló, treu al mercat dues guies excursionistes força interessants sobre les Gorgues i Bellmunt. Vinyeta subtitula els seus dos llibres com a «guies muntanyenques»; són uns treballs molt dignes, d'un centenar llarg de pàgines cada un d'ells, i permeten conèixer el territori amb profunditat. És un compendi d'informació molt variada: itineraris, descripcions de pobles i ermites, dibuixos, fotografies, mapes, explicacions sobre fauna i vegetació, i s'hi insereixen cançons, llegendes, tradicions i costums. Com a exemple del material de cultura popular que explica Vinyeta en els seus llibres en transcriu un fragment; quan parla del coll de «Hi era de massa»¹⁶ escriu: «Es diu, doncs, que en temps força remot regia els destins del castell de Besora un senyor feudal de conducta despòtica i cruel envers els seus subordinats. Aquests, cansats de tants atropellaments i ignomínies, es reuniren secretament en el camp del “Mal consell” i acordaren desfer-se de llur amo definitivament. La vigília del seu sant hi hagué cacera general del senglar i en ésser al coll situat al peu del Santuari, en lloc d'atacar la fera fou agredit i mort l'amo i senyor de la contrada. El tribunal hi prengué part i a la pregunta de: “Qui l'ha mort?”, respongué el poble unànimement: “Besora!” “Per què?” “Perquè hi era de massa!” I d'ençà d'aleshores el coll i la masia de referència prengué aquest singular qualificatiu.»

El 1968 Jaume Sala i Sivillà publicà una guia excursionista sobre Osona, el Ripollès i el Berguedà, de gairebé 400 pàgines. És un molt bon treball d'estil coincident amb el que va publicar A. Cardós sobre les Guilleries l'any 1952.

L'any 1963 Lluís Thomasa publica un llibre sobre la vall de Torelló en el qual hi ha molta informació del seu folklore.

Les revistes dels pobles continuen sent una bona plataforma per explicar fets, anècdotes, historietes, contes i altres narracions del municipi. Als programes de festa major d'Aiguafreda trobem diversos articles de l'Albert de Sicília Cruells: «Las brujas de Aiguafreda y l'Abella»; «Bet de l'Abella»; «L'aplec de Pasqüe-

16. El coll de «Hi era de massa» es troba a prop del santuari de Bellmunt, per la vessant nord.

tes»; «Costums locals». A la revista del Mercat del Ram de Vic hi continuen apareixent articles força interessants: «Glosa del costumari vigatà de la setmana santa»; «El charlatán, personaje de nuestros mercados»; «Bracers, comparets i hortolans (la processó del Rei Moro)»; «El laurel era amuleto».

El folklore torna a la Universitat; els anys setanta

Durant la dècada dels setanta es va institucionalitzar l'antropologia a Catalunya, amb la incorporació de l'antropologia cultural a la Universitat. Es consolidà aquesta disciplina universitària i es formaren els futurs professionals de la dècada dels vuitanta. Així doncs, mig segle després, tornava a interessar el món de la cultura popular als àmbits més acadèmics. Es creen càtedres i departaments, s'inicien publicacions sobre antropologia, es creen instituts i se celebra el primer congrés sobre antropologia de l'Estat espanyol. Paral·lelament, és l'època en què el folklore està més desprestigiat i, fins i tot, se n'ha de parlar amb veu baixa en els àmbits intel·lectuals. Una mostra: quan s'organitzà el Congrés de Cultura Catalana s'hi va afegir, a desgrat de la direcció, la paraula Folklore a l'Àmbit d'Antropologia, i fou gràcies a la insistència de la Maria Aurèlia Capmany, ja que no tenien previst tractar aquest tema perquè, segons li deien, «els folkloristes no són de fiar».

Arreu dels Països Catalans sols es publicaren dues obres d'un cert interès folklòric durant els anys setanta, i totes dues, un fet que si més no és curiós, eren referents a Mallorca: *Folklore de Mallorca*, de B. Ensenyat, i *La catalogació de les rondalles de Mn. Alcover*, de J. A. Grimal.

Al voltant del moviment de la Nova Cançó es reanima el panorama musical català i es dona una empenta cap endavant a la cançó tradicional. A Osona destaquen Rafael Subirachs, amb l'edició del disc *Bac de Roda*, i Esquirols, les cançons dels quals, si bé sense treure cap disc de música tradicional, han entrat dins l'àmbit de la memòria popular. Moltes peces d'Esquirols s'han transformat en música tradicional, i publicaren un cançoner el 1973 (cf. bibliografia) que obtingué força èxit.

El 1977, dins la col·lecció de l'empresa vigatana Colomer Munmany, Esteve Busquets publica un interessant i ampli treball (cf. bibliografia) sobre el folklore relacionat amb la pell. El 1979 Joan Castells publica un ampli recull sobre el folklore de Torelló amb la intenció, segons ell, de «posar la mel als llavis de la gent jove». Mn. Pladevall, el 1974, va publicar un llibret (cf. bibliografia) molt interessant, en el qual transcriu processos de bruixeria del segle XVII a la comarca; no és un llibre sobre folklore, però el tema hi està estretament relacionat.

El 1975 Jaume Sala i Sivillà publicà una guia excursionista sobre el Berguedà i el Lluçanès, de poc més de 500 pàgines, molt semblant a la que va escriure el 1968.

La represa dels anys vuitanta

A finals dels anys setanta comença una represa cultural que tindrà continuïtat sobretot a partir dels vuitanta. La represa és, en bona part, deguda als nous aires

d'obertura i oxigenació que es respiren al país; la por minva i els ànims per tornar a dinamitzar el país es comencen a notar. Les festes al carrer es multipliquen renovant-se de manera molt visible; surten grups de dinamització cultural i festiva; es formen entitats dedicades a la recerca i la investigació del folklore; neixen formacions culturals dedicades a la cultura popular. És una època viva. L'empenta que la Universitat donà a la cultura popular durant l'etapa anterior, des de l'antropologia, es deixa notar en el camp del folklore i la convivència entre les dues disciplines es comença a fer evident. Però fins als anys noranta les col·laboracions entre totes dues no serà plena. Un cas a part el trobem en Josep Romeu i Figueres, catedràtic de Literatura Hispànica de la UAB, que impartí cursos de poesia popular fins a l'any 1984. Romeu i Figueres havia estat un folklorista amb experiència en treballs de recerca. Després dels anys d'eclipsi del folklore, torna a la palestra i rep tots els reconeixements que es mereixia.

Les publicacions de creació nova augmenten molt en comparació amb els anys setanta, així com també augmenten les publicacions de facsímils (l'editorial Altafulla i l'editor Olañeta en publiquen de magnífics) i les reedicions d'obra ja publicada (per exemple: es reediten els cinc volums del *Costumari* i els tres del *Folklore d'Amades*; o l'aplec de *Rondaies mallorquines* de Mn. Alcover).

En el món de la música s'ha de destacar el naixement de grups i entitats que potencien l'espectacle d'arrel folklòrica: Tradicionàrius, Arsèguel... Però els que fan un treball realment de gran abast són els de la Fonoteca de Materials de la Generalitat Valenciana, que des dels Tallers de Música Popular editen, entre 1988 i 1991, vint volums de recopilació sonora de música tradicional valenciana.

El 1981 es convoca el Congrés de Cultura Tradicional i Popular amb quatre objectius: 1. Establir unes bases a emprendre en el camp de la cultura tradicional i popular. 2. Crear arxius documentals i històrics. 3. Elaborar un inventari de la realitat de la cultura popular i tradicional. 4. Estudiar els nous corrents. El Congrés es desenvolupa durant tot l'any 1982, movent 2.500 persones que participaren en les més de 250 comunicacions que es presentaren. Tot plegat va servir perquè la societat civil i política s'adonés del gran potencial que aquesta cultura té a Catalunya. Això va provocar que la nova Generalitat es prengués el tema un xic més seriosament i constituís un Servei, o Institut, dins el seu Departament de Cultura, per tal de coordinar i potenciar tot aquest món.

Ja abans i també després del Congrés, a Catalunya van formar-se grups amb un cert rigor i amb una visió seriosa sobre el folklore. A Reus hi trobem els de Carrutxa que han potenciat, i actualment encara ho fan, les festes i els jocs, així com també han fet recerca de cançons populars. A Mataró van néixer els Garrofers que treballen molt seriosament sobre el folklore del Maresme i han realitzat estudis interessants sobre el flabiol. En altres poblacions de Catalunya (Olot, Berga, Lleida...) es formaren, durant aquesta dècada, grups semblants.

L'any 1980 va néixer el Grup de Recerca Folklòrica d'Osona que tenia per objectiu principal fer un treball de recerca i investigació folklòrica exhaustiu dins el marc de la comarca d'Osona. Els mètodes, la constància i la dedicació que ha utilitzat el GRFO per fer la recerca han estat clau per tirar endavant els projectes ambiciosos que s'ha anat proposant. Els treballs de recerca que ha portat a terme el GRFO han estat: municipi de Rupit i Pruit (1981); municipi de Prats i part del

X. Roviró i I. Roviró (del GRFO) parlant amb Josep Masnou. Folgueroles, 1988.

Lluçanès (1982); resta del Lluçanès (1983); sector del Montseny i Guillerries (1984); sector d'Osona sud (1985); sector d'Osona nord (1986); sector de la plana de Vic, petits municipis (1987); resta de la plana de Vic, petits municipis (1988); sector de la plana de Vic, municipis grans (1989); resta de la plana de Vic, municipis grans (1990); resta de la comarca d'Osona (1991). Com a fruit de tota la recerca, el GRFO té més de sis-centes hores enregistrades; entre cançons i narracions hi deu haver de 22.000 a 24.000 entrades (fitxes), i unes 20 hores de vídeo. Tot plegat ha estat recollit en 47 pobles de la comarca d'Osona.

Els seus membres, Ignasi Roviró, Jaume Ayats i Xavier Roviró, han format un grup que ha arribat a ser un referent dins el folklore català.

El moviment que es produeix al Lluçanès és molt interessant, ja que un bon grapat de gent hi treballen intensament per recuperar i no perdre les festes, balls, músiques i costums de la comarca. És un moviment nascut de manera inconnexa, poc estructurat, sense una base organitzativa, format per persones que estimen la comarca del Lluçanès i la reivindiquen com a oficial. Pel que fa al vessant de la cultura popular, aquest moviment donarà pas, anys més tard, al Solc. A Osona es recuperen també balls i altres manifestacions ja perdudes (les Caramelles, el Ballet de Folgueroles, el Ball dels Nyetus, el Contrapàs de Sant Vicenç); i s'edita un disc de peces de flabiol tocadetes per Josep Verdaguer «Roviretes» (flabiolaire de les Guillerries amb un gran domini del flabiol i el redoblant, i un coneixement popular molt gran).

Diversos autors, no gaires, de la comarca d'Osona, durant la dècada dels vuitanta publiquen treballs sobre temes de cultura popular i folklore:

Ramon Ordeig va publicar el 1987 un excel·lent treball d'un centenar de pàgines sobre llegendes vigatanes. Ordeig estudia catorze llegendes, en dóna la versió i després les situa en el marc històric.

Gonçal Cotrina, de Ripoll, va presentar el 1981 un volum sobre llegendes i tradicions a les valls dels rius Ter i Freser. És una amalgama de material de cultura popular força interessant.

Toni Donada i Madirolas va publicar el 1984 un petit treball sobre la llegenda manlleuena «El serpent de Manlleu». Explica la llegenda, en dóna unes quantes versions tretes de l'oralitat, i en dibuixa una auca.

Ramon Vinyeta, de Torelló, és una persona prolífica que ha publicat molts treballs relacionats amb l'excursionisme, la geografia, el paisatge, els arbres, el folklore i la història. Coneix profundament el territori de la comarca d'Osona i dels voltants, així com també altres indrets de Catalunya. Una bona part, no tota, de les publicacions de Vinyeta són llibrets d'una seixantena de pàgines, amb un text molt amè, unes excel·lents fotografies i uns mapes esquemàtics i orientatius que fan de cada llibret una molt interessant i original guia per conèixer el territori a què fa referència.

Durant la dècada dels vuitanta el GRFO va fer les primeres publicacions (cf. bibliografia) basant-se sempre en la recerca de l'oralitat. Són de destacar els dos volums publicats sobre el folklore del municipi de Rupit i Pruit.

La normalització dels noranta

Dels anys noranta es poden destacar iniciatives molt interessants a Catalunya, ja que tots ens agafem a la cultura popular com a un ham per no perdre un cert sentit d'identitat. Són moltes les institucions que així ho fan: entitats culturals, moviments musicals (p. ex.: Jaume Arnella, Primera Nota, la discogràfica TRAM...), la Universitat (p. ex.: Jornades d'Estudis del Folklore de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona), els ajuntaments i la resta de poders públics. Concretament, la Generalitat de Catalunya, des del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional, ha potenciat projectes més o menys reeixits: el recull d'una base documental important consistent en arxius, treballs, beques i estudis; la Fonoteca de Música Tradicional ha publicat ja diverses col·leccions de discs; l'IPEC (Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya) porta a terme projectes etnològics interessants, i des del 1991 edita la *Revista d'Etnologia*, d'una gran qualitat d'impressió i d'articles actuals.

També han estat molts els congressos i trobades especialitzades que s'han celebrat durant aquests anys arreu de Catalunya; sols vull destacar el Congrés sobre els Balls Parlats (Tarragona, 1990) i el Col·loqui sobre Cançó Tradicional (Reus, 1990), que fou la primera trobada d'estudis seriosos dedicada exclusivament a la cançó tradicional.

Com hem vist, doncs, els últims anys del segle xx han estat de normalització, amb publicacions i estudis seriosos, i també de divulgació del folklore. Les reedi-

X. Roviró i J. Ayats (del GRFO) parlant amb Andreu Mas. Seva, 1987.

cions, tot i havent-n'hi, ja comencen a no tenir tant mercat i es busquen obres de treballs de recerca o d'investigació més actuals.

Són molt diversos, i molt dignes, els treballs d'investigació que s'han publicat durant aquests anys a la comarca d'Osona (cf. bibliografia):

La versió de Tona del «Ball de Serrallonga». És un treball extens (88 pàgines) i excel·lent del professor Joan Armangué i Herrero, de la Universitat de Càller, sobre el ball de Serrallonga. En dóna la versió més antiga trobada, la de Tona, i l'estudia i la compara amb altres versions.

L'encís del riu. S. Caballeria i R. Sayós prenen el riu Ter com a referència i ens donen a conèixer un bon feix de narracions populars relacionades amb l'aigua.

Les caramelles del Roser de Sant Julià de Vilatorrada, d'autors diversos. És un treball de recull històric que explica la llarga tradició de les caramelles de Sant Julià de Vilatorrada. Es publicà per celebrar el quart centenari de les caramelles.

Llibre de cançons. Crestomatia de cançons tradicionals catalanes, de J. Maideu. És un recull de 247 cançons populars apropiat per a tothom, però pensat sobretot per ser utilitzat per persones relacionades amb la música, i especialment amb la pedagogia musical. La distribució, les observacions, el glossari, els índexs, les notes i la bibliografia fan d'aquest recull un treball molt seriós i de referència.

El Lluçanès Màgic, de P. Mestres, D. Montanyà i J. A. Planes. És un llibre de 121 pàgines dedicat a les narracions del Lluçanès. Fan referència al món màgic de les encantades, les bruixes, els dimonis, els tresors, el follet i les ànimes en pena.

El Cos Sant, de Víctor Pallàs i Arisa, és un petit llibret de 55 pàgines que explica el mite i la realitat del Cos Sant de Sant Pere de Casserres.

Gegants i caps de llúpia. La tradició gegantera a Vic. Jacint Torrents fa un estudi de tipus antropològic de la tradició dels gegants de Vic. És un llibret de prop de cent pàgines publicat amb motiu de la proclamació de Vic com a Ciutat Gegantera.

Joan Guillaumet va publicar el 1997 *Llegendes del poema Canigó de Jacinto Verdaguer*, un treball de gairebé cent pàgines dedicat a explicar les llegendes que Verdaguer va versificar a *Canigó*.

El GRFO té diferents publicacions (cf. bibliografia) fruit dels treballs de recollida de folklore oral fets a la comarca, entre elles l'edició de dos discos amb testimonis de recerca directa de la comarca d'Osona. Però també ha treballat i aprofundit en temes més teòrics de la comunicació folklòrica i l'estat actual del folklore, publicant-ne diversos articles en revistes especialitzades. L'any 2002 ha publicat un extens i rigorós estudi sobre rumors i llegendes contemporànies que és fruit d'un treball de recerca realitzat amb més de 4.000 joves de tot Catalunya. El volum, titulat *Benvingut/da al club de la sida i altres rumors d'actualitat*, forma part de la col·lecció «Temes d'Etnologia de Catalunya». Un altre treball realitzat pel GRFO el 2002, però inèdit fins aquests moments, és un estudi i transcripció de les cançons tradicionals que mossèn Cinto Verdaguer va recollir, tot fent de folklorista, i envià als seus amics, tal com ja he comentat en els primers paràgrafs d'aquest article. El volum, que publicarà l'Abadia de Montserrat, inclourà un CD amb algunes de les cançons populars que recollí Verdaguer i que el GRFO també ha trobat encara a Osona. Les cançons són cantades pels mateixos informants.

Ignasi Roviró i Alemany és coautor com a membre del GRFO de les publicacions del grup. Personalment, i a part dels treballs de temàtica no folklòrica que ha realitzat, ha publicat estudis sobre el folklore i la comunicació en diverses publicacions especialitzades (cf. bibliografia).

Xavier Roviró, també sóc membre del GRFO; m'he especialitzat en les narracions llegendàries. Són diverses les publicacions, llibres i articles, que basades en la recerca folklòrica oral he pogut publicar (cf. bibliografia).

Jaume Ayats, etnomusicòleg, membre del GRFO, ha fet diversos treballs d'investigació i recerca de música tradicional i popular que l'han portat a viatjar a moltes parts del món i a estudiar i publicar interessants articles especialitzats i divulgatius (cf. bibliografia).

A la comarca d'Osona se celebraren el desembre de 1991 les Jornades d'Estudis Folklòrics, amb la participació de folkloristes d'arreu dels Països Catalans. Les primeres Jornades foren organitzades pel GRFO i s'hi debateren temes generals del folklore català. Els organitzadors potenciaren l'obertura a les noves visions del folklore.

A Osona, a les manifestacions més festives i espectaculars del folklore, com les sardanes i les danses i ballets, s'hi han d'afegir aquests últims anys les dues colles de castellers que han nascut amb empenta a la comarca: els Sagals i els Nyerros. Els costums, les tradicions i les manifestacions més festives han tingut, de manera cíclica, alts i baixos però sempre han estat vives a la nostra comarca; les diferents agrupacions sardanístiques i els esbarts dansaires són una bona mostra de la seva sana vitalitat.

Per acabar, cal fer un esment a tota una colla d'iniciatives ben diverses que han nascut gràcies a tot el pòsit anterior: el Solc del Lluçanès és una de les festes d'arrel popular de més pes de Catalunya, amb una gran organització i molta imaginació; la festa d'en Tocasons de Taradell ha aconseguit fer-se un nom en el difícil món de les festes de caràcter popular i tradicional; així com també s'ha de destacar l'aparició de grups musicals que basen les seves actuacions en temes que són fruit de recerques folklòriques, com ara Bitaina, els Tranquils i la Nova Euterpe, que fan uns espectacles de música popular i tradicional molt interessants.

L'«eufòria» dels anys vuitanta ha donat pas a una dècada de més tranquil·litat i força productiva; un canvi molt convenient per tocar més de peus a terra, i, així, poder veure la realitat i afrontar el futur no tan encotillats.

Bibliografia folklòrica d'Osona

- ARIET I BARBERIS, Dr. Antoni. *Topografia mèdica de Viladrau*. Barcelona: Fidel Giró, Impressor, 1915.
- ARMANGUÉ I HERRERO, Joan. *La versió de Tona del «Ball de Serrallonga»*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1992 (Estudis Romànics; XX).
- AYATS I ABEYÀ, Jaume. «“Folklore” vol dir antic? El folklore musical en la societat actual». *Revista Musical Catalana*, núm. 76 (1991).
- «Breu panorama de l'heretofonia cantada a la comarca d'Osona». A: *SEEM a València-I*. València: Generalitat Valenciana, 1992.
- «Chez les Indiens Pumé de la savane vénézuélienne. Carnet de terrain». A: *Tout un monde de musiques*. París: L'Harmattan, 1996.
- *La música i l'expressió sonora dels col·lectius a les manifestacions de carrer i als estadis de futbol*. UAB, 1998 [tesi doctoral].
- «El sorgiment de la cançó popular». A: *Història de la Música Catalana, Valenciana i Balear*. Vol. VI: «Música popular i tradicional». Barcelona: Edicions 62, 2001.
- «Notícia dels dictadors de cançons». A: *Miscel·lània Segimon Serrallonga*. Vic: Eumo Editorial, 2001.
- BOADA, Martí. *Llegendes del Montseny*. Figueres: Carles Vallès, ed., 1992.
- BOSCH I JOVER, Miquel. «Serrallonga y su fama perdurable». *Revista del Mercat del Ram*. Vic, 1955.
- «Verdaguer Folklorista». *Ausa*, publicació del Patronat d'Estudis Osonencs. Vic, 1952.
- «Folklore Nadalenc». *Ausa*, publicació del Patronat d'Estudis Osonencs. Vic, 1952.
- «Aspectes documentals del folklore». *Ausa*, publicació del Patronat d'Estudis Osonencs. Vic, 1953.
- «Folklore. El cant dels ocells». *Ausa*, publicació del Patronat d'Estudis Osonencs. Vic, 1953.

- «El folklore i la prehistòria. Llegendes orientadores». *Ausa*, publicació del Patronat d'Estudis Osonencs. Vic, 1953.
- «Arxiu folklòric». *Ausa*, publicació del Patronat d'Estudis Osonencs. Vic, 1954.
- «Arxiu folklòric (II)». *Ausa*, publicació del Patronat d'Estudis Osonencs. Vic, 1954.
- «Folklore de la vall de Tost (Urgellet)». *Ausa*, publicació del Patronat d'Estudis Osonencs. Vic, 1955.
- «Folklore i etologia de la vall de Tost». *Ausa*, publicació del Patronat d'Estudis Osonencs. Vic, 1956.
- «Folklore i filologia». *Ausa*, publicació del Patronat d'Estudis Osonencs. Vic, 1958.
- BUSQUETS I MOLAS, Esteve. *La piel en el folklore*. Vic: Colomer Munmany, S.A., 1977.
- CABALLERIA, Sílvia; SAYÓS, Rosa. *L'encís del riu. Llegendes, costums i tradicions de Torelló a l'entorn de l'aigua*. Torelló: Associació d'Estudis Torellonencs, 1999.
- CARDÓS, Agustí. *Guillerías*. Barcelona: Editorial Miguel Arimany, 1952.
- CASTELLS I CASAS, Joan. *Folklore torellonenc*. Torelló: Promotora Torelló S.A., 1979.
- COLLELL, Albert. *La llegenda de Sant Julià l'hospitaler*. Vic: Editorial Sala, 1957.
- COTRINA I SORINAS, Gonçal. *Llegendes i tradicions de les valls del Ter i del Freser*. Ripoll: Edicions Maideu, 1981.
- DIVERSOS AUTORS. *Manlleu íntim*. Barcelona: Editorial Balmes, 1953.
- *El rec del tint. I. Recull de cançons populars*. Vic: Clot / Impremta Daví, 1980.
- *La festa del Pi de Centelles*. Centelles: El Portal de Centelles, 1999.
- *Les caramelles del Roser de Sant Julià de Vilatorça*. Sant Julià de Vilatorça: Ajuntament de Sant Julià de Vilatorça, 1990.
- DONADA I MADIROLAS, Toni. *El serpent de la Devesa (llegenda manlleuena)*. Manlleu: Ajuntament de Manlleu, 1984.
- ESQUIROLS. *Les cançons d'Esquirols*. Manresa: Vagó de Tercera, 1978.
- FONT I FONT, Presentació. *La imatgeria popular a la Plana de Vic (recull poble per poble)*. Sant Pere de Torelló, 1988 [inèdit].
- GAJA I MOLIST, Esteve. «El serpent de Manlleu». *Ausa*, publicació del Patronat d'Estudis Osonencs. Vic, 1955.
- GIOL, Alfons; ROVIRA Josep; SOLER, Joan. *La festa del Pi de Centelles*. Editorial Rourich, 1992.
- GRIERA, Mn. Antoni. *Tresor de la llengua, de les tradicions i de la cultura popular de Catalunya*. Barcelona: La Polígrafa, S.A., 1935. 14 v.
- GRUP DE RECERCA FOLKLÒRICA D'OSONA. *El folklore de Rupit-Pruït. I Cançoner*. Vic: Eumo Editorial, 1983.
- *El folklore de Rupit i Pruït. II Narracions*. Vic: Eumo Editorial, 1984.
- «Del nen dimoni al vell follet. El follet d'Osona». *Gra de Fajol* [Olot], Aubert impresor (1985).
- «Estat de la tradició oral a Osona: el recull del GRFO». A: *Actes del Col·loqui sobre Cançó Tradicional*. Reus. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990.
- «La tradició oral a Osona». *Aixa*, revista anual de la Gabella, Museu Etnològic del Montseny. Arbúcies: La Gabella, 1991.
- «Notes per un estudi de l'imaginari als Pirineus». A: *I Congrés d'Història de la Família als Pirineus. Andorra la Vella: Centre de Trobada de les Cultures Pirinenques*. 1992.
- «Josep Verdaguer Roviretes. Dues èpoques, un flabiolaire». *Revista d'Etnologia de Catalunya* [Barcelona], núm. 3 (1993), Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, CPCTPC.

- CD: *Cançons i tonades tradicionals de la comarca d'Osona*. Barcelona: CPCTPC, Generalitat de Catalunya, 1994.
- CD: *De Rams a Pasqua. Cants de Setmana Santa i Pasqua a la comarca d'Osona*. Vic: El 9 Nou, 1996.
- *Benvingut/da al club de la sida i altres rumors d'actualitat*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2002 (Temes d'Etnologia de Catalunya).
- *Cançons tradicionals catalanes recollides per Verdaguer*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002 [títol provisional a impremta].
- GUILLAMET, Joan. *Llegendes del poema Canigó de Jacinto Verdaguer*. Olot: Brau edicions, 1997.
- JUNYENT, Eduard. «Folklore de Corpus». *Ausa*, publicació del Patronat d'Estudis Osonencs. Vic.
- «Història i llegenda». *Ausa*, publicació del Patronat d'Estudis Osonencs. Vic.
- MAIDEU, Joaquim. *Llibre de cançons. Crestomatia de cançons tradicionals catalanes*. Vic: Eumo Editorial, 1992.
- MAIDEU I AUGUET, Josep. «El por qué de “El cap de moro” en los órganos». *Ausa*, publicació del Patronat d'Estudis Osonencs. Vic, 1956.
- MESTRE, Pere; MONTANYÀ, Daniel; PLANES, Josep Albert. *El Lluçanès Màgic*. Valls: Edicions Cossetània, 1998.
- MESTRES, Apel·les. *Llegendes i tradicions del Montseny*. Barcelona: Salvador Bonavia, 1933.
- ORDEIG, Ramon. *Llegendes vigatanes*. Vic: Estudis Històrics, 1987.
- PALLÀS, Víctor. *El Cos Sant*. Barcelona: La Busca Edicions, S.L., 1998.
- PLA CARGOL, Joaquin. *Tradiciones, santuarios y tipismo de las comarcas gerundenses*. Girona: Editors Dalmau Carles, Pla, S.A., 1950.
- PLADEVALL I FONT, Antoni. *Persecució de bruixes a les comarques de Vic a principis del segle XVII*. Barcelona, 1974.
- PUIGFERRAT I OLIVA, Carles. *Colla sardanista Riallera (1948-1998): cinquanta anys d'una escola de sardanisme*. Vic: Colla Sardanista Riallera, 1998.
- PUJOL, Francesc d'A. *Els gegants de Manlleu*. 1950.
- ROCA I TUBAU, Jordi; PLADEVALL, Antoni. *Seva*. Sabadell: Editorial Ausa, 1989.
- ROURICH, Valentí; ROVIRA, Josep. *La festa del pi*. Sant Cugat del Vallès: Editorial Rourich, 1981 [conté un facsímil de Fortià Solà].
- ROVIRÓ I ALEMANY, Xavier. «El Casol de Puigcastellet segons la memòria popular». A: *El Casol de Puigcastellet. Folgueroles, Osona*. Folgueroles: Ajuntament de Folgueroles, 1992.
- «Llegendes i narracions populars sobre Sant Pere de Casserres». A: *Sant Pere de Casserres. Història i llegenda*. Vic: Eumo Editorial, 1998.
- «Vilarmau, folklorista i poeta dels Romeus de l'Esbart de Vic». *Ausa*, publicació del Patronat d'Estudis Osonencs. Vic, 1999.
- «La cultura popular». A: *Folgueroles. Societat i vida d'un poble*. Vic: Eumo Editorial, 2000.
- *100 Llegendes de la Plana de Vic*. Sant Vicenç de Castellet: Farell, 2000.
- *Serrallonga, el bandoler llegendari català*. Sant Vicenç de Castellet: Farell, 2002.
- «Narracions». A: *Gurb. Un poble arrelat a la terra*. Vic: Eumo Editorial, 2002.
- ROVIRÓ I ALEMANY, Ignasi. «La mort del folklore». *El 9 Nou* [Vic], 5 de febrer de 1990.
- «Aproximació a l'estudi de la comunicació folklòrica». *Ausa*, publicació del Patronat d'Estudis Osonencs. Vic, 1992.

- «El folklore com a acte comunicatiu». *Revista d'Etnologia de Catalunya* [Barcelona], núm. 4 (1994), Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, CPCTPC.
- *Miquel Bosch i Jover i el Patronat d'Estudis Osonencs*. 2002 [inèdit].
- SALA I SIVILLÀ, Jaume. *Osona, Ripollès i Berguedà. Itineraris i camins ramaders*. Barcelona: Rafael Dalmau, Ed., 1968.
- *Berguedà i Lluçanès*. Barcelona: Rafael Dalmau, Ed., 1975.
- SALARICH, J. «Unes estrofes de "Folies dels aucells"». *Ausa*, publicació del Patronat d'Estudis Osonencs. Vic.
- SERRA, Ricard. *Osona. Delimitació geogràfica - Llegendes. Relats excursionistes*. Molle-russa: Agrupació Catalana Colldejou de Promoció Excursionista, 2000.
- SOLÀ, Fortià. *El Pi de Centelles*. Vic: Tipografia Balmesiana, 1918.
- *Història de Torelló*. Torelló: Associació d'Estudis Torellonencs, 1940.
- *Aiguafreda*. Barcelona: Editorial Humanitas, 1983 [reedició].
- SOLÀ I SALA, Josep Maria. *Llegendes d'Osona*. Vic: Ausona, 1992 [amb dibuixos de Vilà i Moncau].
- *La sardana a Vic*. Vic: Agrupació Sardanista de Vic, 1996.
- SOLDEVILA, Llorenç (coor.). *El Montseny i les Guílleries. Paisatge, mite i literatura*. Argenton: L'Aixernador Edicions, 1990.
- THOMASA DE SUBIRÀ, Lluís. *La vall de Torelló*. Barcelona: Editorial Selecta, 1963.
- TORRENTS I BUXÓ, Jacint. *Gegants i caps de llúpia. La tradició gegantera a Vic*. Vic: Ajuntament de Vic, 1999.
- TANYÀ I LLEONART, Ramon. *Recordances d'un feligrès*. Vic, 1976.
- *Gurb de la Plana, gresol d'Osona*. Vic, 1977.
- *Contingències, vicissituds i peripècies de la vida humana*. Vic, 1989.
- VERDAGUER I SANTALÓ, Jacint. «Petita antologia folklòrica verdagueriana». *Ausa*, publicació del Patronat d'Estudis Osonencs. Vic, 1960.
- *Totes les rondalles de Verdaguer* (edició a cura d'Andreu Bosch). Barcelona: Pirene Editorial, S.A., 1995.
- VILARMAU I CABANES, Josep M. *Folklore del Lluçanès* (edició a cura del Grup de Recerca Folklòrica d'Osona). Barcelona: Dinsic, 1997.
- VILARRÚBIA, Conrad. «La història natural i el folklore». *Ausa*, publicació del Patronat d'Estudis Osonencs. Vic, 1953.
- VINYETA, Ramon. *Les Gorgues, Collsacabra occidental*. Granollers: Editorial Montblanc, 1961.
- *Bellmunt, guia muntanyenca*. Granollers: Editorial Montblanc, 1961.
- *Llegendes i tradicions de la Vall del Ges i dels seus contorns*. Torelló: Editorial Celblau, 1979.
- *Cabrera*. Torelló: Editorial Celblau. 1984.
- *El Vidranès*. Torelló: Editorial Celblau, 1986.
- *Matagalls*. Torelló: Edicions Foto-sport, 1991.
- *Els Munts*. Torelló: Edicions Foto-sport, 1992.
- *Tavèrnoles. Savassona*. Torelló: Edicions Foto-sport, 1995.
- XUCLÀ I CASADEVALL, Montserrat. *Estudi entogràfic de Folgueroles*. 1985, 1986, 1987, 1988 [inèdit].